

Волох О.Ю.

НЕЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ПРАВ ВЛАСНОСТІ ЯК КУЛЬТУРАЛЬНО-ПРАВОВА ДЕТЕРМІНАНТА АНТИПРОГРЕСІЗМУ МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Мусульманський світ, як, до речі, і інші так звані традиційні суспільства країн Азії та Африки, не сприймає західної концепції лінійного розвитку, ліберальної ідеї прогресу як такої. Ця особливість духовно-ментальної парадигми мусульманської цивілізації певною мірою пов'язана з історично вкоріненим в соціокультурній практиці мусульманських країн, ще з часів середньовіччя ставлення до приватної власності. Мусульманська держава поширювала свою юрисдикцію на майнові відносини у суспільстві і, взагалі, на майно всіх підданих. Так, відомий екстрадянський вчений орієнталіст М.А. Іванов у своїх дослідженнях дійшов висновку про негативний вплив ісламу на соціокультурний розвиток арабів і тюрків. Зокрема про вплив мусульманського вчення на формування таких світоглядних настанов, що гальмували прояви особистої ініціативи. Щодо юридичного аспекту даного питання Іванов наводить вельми цікаву думку російського ісламознавця І.Г. Нофаля: «Всюди, де панує мусульманське законодавство, немає і не може бути іншої приватної власності, як тільки у вигляді відомого, постійного і безперервного походження її від верховної влади. Від неї залежить, подовжити або припинити за власним бажанням своє волевиявлення, яке встановлює право власності. Кожний особистий власник... є нібито тимчасовим власником або власником тимчасового дозволу користування річчю на певних і обов'язкових засадах для нього, але на засадах випадкових і необов'язкових для верховної влади...».

Юридична і соціально-політична незабезпеченість приватної власності на мусульманському Сході, на яку звертали увагу теоретики, не могла не позначитися на економічному і культурному розвитку мусульманських країн. Вона створювала умови для сваволі як центрального уряду так і місцевої влади – ханів, валі, беїв тощо, гальмувала розвиток ринкових відносин і стримувала індивідуальну ініціативу.

Зовсім іншим було ставлення до приватної власності в країнах, в яких затвердилося християнство, зокрема в Західній Європі. У християнських державах юридичні норми, які регулювали права власності були запозичені через прийняття християнства з пізньої Римської Імперії. Римське право (*ius Romanus*) мало вельми досконалу систему норм, яка чітко упорядковувала майнові відносини і репрезентувала собою юридичну базу суспільства, в якому панувала приватна власність.

Гальмом розвитку грошових (і, в цілому, ринкових) відносин стала ісламська заборона лихварства, яка призвела до того, що в мусульманських країнах першими банкірами стали майже виключно немусульмани, а у XIX – XX століттях відстала економіка країн мусульманського Сходу опинилася під контролем іноземних, переважно західноєвропейських (британських, французьких), банків, що в свою чергу, зумовило колоніальну або напівколоніальну залежність цих країн від західних держав. Наслідком цього стало поширення антизахідних настроїв серед широких верств населення.